

Тридесет и пет убијених, 180 повређених, више од стотину смештених у болнице од којих се бар половина налази у тешком или критичном стању – то је биланс терористичке акције 24. јануара на московском аеродрому Домодједово.

Вест која је обишла свет, потресла је Москву и целу Русију, изазвала је различите коментаре и навела званичнике да реагују жестоко.

Одговор ће бити жесток и неизбежан – кажу руски званичници. Председник Дмитриј Медведев наредио је хитну и детаљну истрагу и посетио повређене у болници. Исто је учинио и премијер Владимир Путин, чије строги ставови и изјаве о тероризму и терористима бележе многи медији.

Поједини медији кажу да се ушло у траг терористе-самоубице. То је наводно човек по имену Раздобудко, из ставропољског краја. Члан је групе „Ногајски џахмат“, која је разбијена прошле године. Ногајци су, иначе, малобројан народ који живи на Северном Кавказу и исповедају ислам.

Неко је очигледно желео да покаже и докаже да Домодједово није нити ће бити једини случај у овој години. Само три дана после московског аеродрома, у граду Хасавјурту у Дагестану, руској републици на Северном Кавказу која се граничи са Чеченијом, експлодирао је аутомобил-бомба, паркиран поред једног кафеа на периферији града. Погинула су четири, а повређено шест лица. Касније се, ипак, испоставило да је у питању обрачун локалних банди.

Ма како то горко звучало, и Московљани и житељи других руских градова, навикли су на овакву стварност. Кажем навикли, зато што су доживели сличне злочине у ближој и даљој прошлости, али се са њима никако нису помирили. Сувише много крви је проливано и сувише много породица завијено у црно да би се злочини заборавили. Последњих петнаестак година терористи су рушили стамбене зграде, енергетске и друге објекте, нападали школе и болнице, позоришта. За њих ништа није било свето. У историји тероризма биће упамћени по својој бестијалности и жестини.

Масовније појаве тероризма почеле су да се уочавају после распада Совјетског Савеза. Очигледно, поједини сепаратистички покрети, посебно они на Северном Кавказу, помислили су да је дошло њихово време. Ако може да се разбуца велики Совјетски Савез, зашто не би могла и ослабљена и обезглављена Русија.

Вођени таквом мишљу, главу су први почели да дижу сепаратисти у Чеченији, руској републици на Северном Кавказу. То није случајно. Чеченски проблем траје већ два века, од времена када је руска империја почела да се шири и после такозваних кавкаских ратова присјединила ова подручја. Тадашњи чеченски главари признали су централну руску власт, али се у племенским срединама она није радо прихватала.

Пред крај Другог светског рата дошло је до депортације Чечена у Азију због наводне сарадње са немачким окупаторима. То је још више ојачало антируска расположења. Она су тињала све време социјализма, али се јавно о томе није говорило. За совјетску власт, чеченски проблем дакле није ни постојао. Совјетске вође затварале су очи пред проблемом и гушиле сваки покушај непослушности.

Последњих петнаестак година терористи су рушили стамбене зграде, енергетске и друге објекте, нападали школе и болнице, позоришта. За њих ништа није било свето. У историји тероризма биће упамћени по својој бестијалности и жестини.

После распада Совјетског Савеза, у Чеченији је ојачана локална власт и република је почела да живи свој живот и да се све више дистанцира од Москве. Почели су да се спроводе закони шеријата. Председник републике Аслан Масхадов, бивши совјетски официр, отворено је говорио да Чеченија жели самосталност. Република је у суштини створила своју војску, своју полицију, наоружавала се и отказала послушност Москви. Руси, који су живели северно од реке Терек, побегли су главом без обзира.

Када је дара превршила меру, Москва је одлучила да интервенише. Јељцин је половином

децембра 1994. године у Чеченију послао војску да би, како је званично образложено, тамо завео ред и мир. Тог дана почела је прва чеченска кампања која је трајала готово две године и неславно се завршила договором у Хасавјурту.

За поједине аналитичаре у Москви, тај договор је у ствари представљао пораз федерације, капитулацију пред терористима. Предвиђао је да руска војска напусти Чеченију, а да се њен статус реши током наредних пет година. Уговор је представљао мртво слово на папиру и брзо је заборављен.

Испоставило се да је одлука Бориса Јељцина била исхитрена. Руска армија у то време била је готово у расулу. У Чеченију су слати регрути који – како су изјављивале њихове старешине – нису знали ни да пуцају. Наилазили су на борце – горштаке који одрастају са пушком и „кинжалом“ – омиљеним оружјем на Северном Кавказу. То је кратка сабља са двоструким сечивом којом горштаци виртуозно баратају. Регрути федералне армије упадали су у заседе и трпели огромне губитке. Забележени су случајеви да су високи официри одбијали да своје јединице воде у Чеченију. „Нећемо децу водити на клање” – говорили су они.

Током ове кампање Чечени су извршили неколико жестоких терористичких акција. Позната је, на пример, акција у Буђоновску, у Ставропољском крају који се граничи са Северним Кавказом. Акцијом је руководио по злу познати вођа Шамиљ Басајев.

Да ли је то, у односу на Северни Кавказ, била једина грешка Јељцина? Дабоме да није. Својевремено, желећи да очува власт и стекне наклоност републичких и обласних руководиоца (у Русији има укупно 89 „субјеката федерације”) Јељцин је говорио: узмите онолико суверенитета колико вам је потребно. Потписани су уговори са републичким органима о разграничењу надлежности федерације и република. И локални руководиоци су то обилно користили. Тако је испало да су поједини републички закони били у раскораку са федералним уставом. То је, на пример, омогућило председнику Ингушетије Руслану Аушеву да у републици озакони многоженство. Татарстан је забранио регрутацију на својој територији да младићи из ове републике не би ишли у Чеченију. То је била својеврсна верска (исламска) солидарност. Република је престала да шаље допринос у федералну касу на шта је, као друге републике, обавезивао федерални закон.

Током ове кампање Чечени су извршили неколико жестоких терористичких акција. Позната је, на пример, акција у Буђоновску, у Ставропољском крају који се граничи са Северним Кавказом. Акцијом је руководио по злу познати вођа Шамиљ Басајев. Он је са великом групом сепаратиста држао у градској болници као таоце око 1.500 болесника, лекарског особља и друге грађане. Погинуло је преко стотину лица. Басајев је говорио како је ову акцију предузео да би скренуо пажњу међународне јавности на рат у Чеченији.

Септембра 1999. Русију су потресли нови чудовишни злочини. У граду Бујнакску, у Дагестану, затим у Москви и Волгодонску, експлозивом је срушено неколико стамбених вишеспратница. Погинуло је неколико стотина грађана, међу којима много жена и деце. Били су то злочини без преседана у цивилизованом свету. Зграде су рушене дубоко у ноћ или у цик зоре када су људи на спавању. Намера је очигледно била да жртва буде што више.

Званичници у Москви тврдили су да је ова друга чеченска кампања имала за циљ да једном за свагда заврши са бандитизмом на том подручју. Од Чеченије је уместо самосталне државе створена бандитска енклава за тероризам, трговину наркотицима и белим робљем.

Власти су саопштиле да је то дело чеченских терориста. То је, према тумачењу званичника, била њихова освета за пораз у Дагестану. Неколико месеци раније, наиме, у Дагестан је прешло неколико хиљада наоружаних Чечена са намером да уз помоћ дагестанских вахабиста дигну на ноге читаву републику, па и цео Северни Кавказ и да цело подручје „ослободи од руских окупатора”. Пуна два месеца федерална армија, сада већ ојачана и боље припремљена, чистила је терен и наносила терористима значајне губитке, али је и сама имала велике жртве.

Званичници у Москви тврдили су да је ова друга чеченска кампања имала за циљ да једном за свагда заврши са бандитизмом на том подручју. Од Чеченије је уместо самосталне државе створена бандитска енклава за тероризам, трговину наркотицима и белим робљем.

Када се говори о рату на Северном Кавказу и тероризму, да ли су само Чеченија и Чечени у питању? Дабоме да нису. Јер, Северни Кавказ није само Чеченија, територијално мала и углавном планинска земља са око милион становника (у читавој Русији Чечена има, према неким проценама, мање од два милиона). На том подручју је Дагестан, па Ингушетија, Северна Осетија, Карачајево- Черкезија, Кабардино-Балкарија. Изузев делимично Северне Осетије, све остале републике настањују грађани исламске вероисповести, што је битан, а можда и најбитнији чинилац. Има људи на Северном Кавказу који би од читавог подручја желели да направе „Кавкаски емират”, односно исламску државу ван територије Руске Федерације.

Подсетићу с тим у вези на чињеницу да поједини руски аналитичари сматрају да, поред значајних разлика, има и сличности у ситуацији на Северном Кавказу и на Косову. Подсетићу такође на једну изјаву премијера Владимира Путина да се „исламски екстремизам уочава и разбуктава од Филипина до Косова”.

Верски елеменат је значајан, али не и искључив. Руски извори саопштавају да се у Чеченији на страни сепаратиста борило и још увек се боре припадници око четрдесет националности и држава. У огромној већини то су грађани арапских земаља, али има и Европљана, па и Руса. Једно време, током прве чеченске кампање, у Чеченији се против руске федералне армије борила група снајпера састављена искључиво од девојака из балтичких република које су свом одреду дале име „колготки” (хулахопке).

И терористичке акције не изводе искључиво Чечени или исламски верски фанатици, иако су они у великој већини. Московски листови а и званични органи помињу неког Павела Косолапова, 30-годишњег човека из Волгограда, по националности Руса, који је својевремено био питамац у краснодарској војној академији, а затим се прикључио терористима и примио ислам. Једно време био је десна рука Шамиља Басајева. Њему се приписује организовање експлозије на „Невском експресу” пре пар година и неких других терористичких акција. Није искључено, чује се у Москви, да је Косолапов умешан и у догађају на Домодједову.

Поједини милиционери на аеродрому и у његовој близини више гледају како да „ошишају” гастарбајтере из бивших совјетских република кажњавајући их за ситне прекршаје него што обраћају пажњу на сумњиве особе. Осим тога, за службу безбедности је најважаније да путник не унесе у авион оружје или експлозив, што је

важан али не и једини задатак. Терориста се може убацити у масу људи и мимо металних контролних оквира, као што је то био случај и на Домодједову.

Аналитичари кажу да се само полицијском акцијом тероризам не може спречити. Потребно је искоренити узроке, а затим предузети мере за његово спречавање, за шта су потребни знање и вештина. Ликвидирање двојице-тројице терориста или њихових вођа не решава проблем. Увек се регрутују нови. Да би се извела нека терористичка акција, потребно је време: треба пронаћи извршиоца, убедити га, припремити психички, треба обезбедити експлозив, допремити га на место. Све то захтева време. А управо то време службе безбедности треба да искористе за улажење у траг терористима и спречавање злочина.

Осим тога, главни организатори терористичких акција још су на слободи. То је пре свега Доку Умаров, главни самозвани „емир“, за кога је више пута речено да је ликвидиран, а онда се поново појављује као феникс.

Руски експерти наводе још један проблем. Они упозоравају на јавашлук надлежних служби и појединаца. Аеродром Домодједово набавио је пре извесног времена најсавременије уређаје за контролу. Људи који стоје крај металних врата често су поспани и непажљиви. Поједини милиционери на аеродрому и у његовој близини више гледају како да „ошишају“ гастарбајтере из бивших совјетских република кажњавајући их за ситне прекршаје него што обраћају пажњу на сумњиве особе. Осим тога, за службу безбедности је најважније да путник не унесе у авион оружје или експлозив, што је важан али не и једини задатак. Терориста се може убацити у масу људи и мимо металних контролних оквира, као што је то био случај и на Домодједову.

Овај највећи московски аеродром за унутрашњи и међународни саобраћај, кроз који је прошле године прошло преко 22 милиона путника, као да је уклет. Управо са Домодједова августа 2004. године полетела су два авиона – за Сочи и Волгоград која су срушена. Погинуло је 96 људи. Тада је милиционер пропустио у авион без контроле младу жену која му је дала хиљаду рубаља иако је регистрација била завршена. Жена је имала код себе експлозив и активирала га је у ваздуху.

За хиљаду рубаља – тежак прекршај са великим бројем жртава. Небрига са корупцијом – то је погодна комбинација за терористичке акције – кажу експерти. С тим у вези подсетио бих на већ поменути акцију Шамиља Басајева у Буђоновску. На питање – како

је из Чеченије са великом групом наоружаних људи дошао до Буђоновска, стотинак километара далеко, одговорио је да је потплаћивао војне постаје. Да сам имао више новца, могао сам стићи до Москве – рекао је Басајев.

Не могу прећутати још две терористичке акције: узимање неколико стотина талаца у московском позоришту на Дубровки, којом приликом је погинуо велики број људи, и отмицу ђака и њихових родитеља у школу у Беслану, омањем граду у Северној Осетији. Тамо је такође погинуло много људи, међу којима много деца нижег школског узраста. Терористи са Северног Кавказа, за које се тврди да су били под дејством дроге, пуцали су у леђа деци од седам–осам година. Зверство ће ући у историју тероризма као крајње нечовечно, ђаволско дело.

Морамо се привикавати на живот као у Израелу – кажу руски експерти мислећи пре свега на безбедност на аеродромима. На главном израелском аеродрому „Бен Гурион“ ни мува не може неопажено да прође. Тамо се чак и на околним крововима налазе снајперисти који будно прате све што се догађа у околини.

Да се поново вратим на верску компоненту тероризма у Русији. Настојаћу да то прикажем сликовито, наводећи догађаје које сам лично пратио изблиза.

Петак је, вече. Око главне московске џамије у близини спортског центра „Олимпијски“ неуобичајемо много света. Муслимани на свети дан по Курану остварују намаз – вечерњу молитву. Суседне улице препуне су паркираних аутомобила. Стално стижу нови, из којих излазе источњачке лепотице са пратиоцима. Пред вратима џамије жене ваде мараме из торби и не журећи повезују се. Само је понека жена одевена по строгим правилима Ислама – у хиџабу, односно има мараму и сироку одећу која покрива руке и врат. Туристи из провинције који су изашли из аутобуса и ту се случајно нашли, пажљиво прате шта се догађа.

„Мама, јесу ли то шахидке“ (назив уобичајен, иако неадекватан за терористкиње-самоубице) – гласно пита осмогодишња девојчица.

„Не причај глупости“ – љути се мајка и брзо гура у страну девојчицу.

Жене које су дошле на молитву чују разговор али се праве да ништа не примећују.

„Видите каква је реакција“ – каже шапатом једна муслиманка. „А за све сте криви ви, новинари. Марама и дуга одећа асоцирају на „шехидке“. А терористкиње-самоубице, које су активирале експлозив по Москви, биле су у одећи какву носе младе Русиње да не би изазвале пажњу полиције.

Званичници не поистовећују религиозну компоненту са тероризмом. Свакако да има религиозног екстремизма, који је врло опасан, али не и доминирајући. Тероризам не познаје ни националност ни религију. Терориста је терориста и то је чињеница око које нема спорења, изјављују званичници у Москви.

По речима Алсу Ситдинове, која ради на Московском исламском универзитету и чије је мишљење пренела „Известија“, за истински верујуће муслиманке немогуће је да се појаве на улици пред страним људима непокривене главе. Али, то може да буде веома непријатно. „Уђеш у метро, половина вагона излази или избацује тебе. Траже да им покажеш торбу, погледом траже појас са експлозивом или одмах зову милиционера да те претресе. А они, који су остали у вагону, имају такав израз лица као да ће сваког тренутка отићи на онај свет. Старице почињу да читају „оче наш“. Осећаш се као отпадник. А ја сам се родила у Москви, грађанка сам Русије и по уставу имам право на слободу вероисповести.

Појавити се на улици са марамом и широком одећом у Москви исто је што и изаћи на улицу нага – каже за новине једна жена, мајка четворо деце. Нећеш привући мању пажњу. А милиција те зауставља на сваком кораку. Слушала сам да се жене из муслиманских земаља које долазе овамо пресвлаче још на аеродрому.

Да су изјаве ових жена тачне, уверио сам се лично.

У метроу, који свакодневно користим, седи млада жена „кавказке националности“ – како се за особе са Кавказа каже у штампи, али и званичним изјавама. Крај њених ногу је омања торба. Преко пута ње је постарија припроста жена „словенске спољашности“. Баца успаничени поглед на торбу и почиње да се крсти и моли: „Господе, пресвета богородице, помози и опрости“ – полугласно шапуће жена. Очигледно, мисли да је у торби „кавказкиње“ бомба која тек што није експлодирала. Средовечан човек који седи поред ње бесни: „Ти, матора дебелгузо, што запомажеш. Требало би те по тој дебелој задњици добро излупати. Што дижеш панику“. Остали путници у чуду гледају шта се догађа. Види се да и њима није све једно.

„Кавказкиња“ се прави да се све то не односи на њу. Устаје и на првој станици излази из вагона. Жени која се молила и осталим путницима је лакнуло.

Заиста, треба се наћи у граду у коме терористичке акције нису ретке, треба боравити у метроу неколико десетина или чак стотињак метара испод земље, па разумети страхове путника. То је, уосталом, и циљ терориста: да посеју панику, да узбуркају јавност, унесу несигурност и поремете свакодневни рутам живота и рада.

Москва је после догађаја на Домодједову примила саучешће и вербалну подршку из многих земаља. Да ли је то довољно? Па разуме се да није. Између вербалне и стварне подршке и сарадње постоји велики међупростор.

Пре неколико година, директор аналитичког центра „Времја“ Сергеј Попов изнео је узнемирујућу слику ситуације у Русији. „Кавказ гори – каже Попов. Неславно је изгубљена чеченска кампања. Дагестан је у превирању. Своје апетите у региону не скривају Турска али и неке друге земље. На југу Русије надвила се сенка „Великог Турана“, а такви гласови чују се и у Татарстану, Башкирији. На Тргу слободе у Казану, главном граду Татарстана, грађани су јавно спаљивали нове пасоше које су издали федерални органи. У Дагестану, својевремено се готово слободно продавала књига некаквог Магомеда Тагајева. Он даје Русима 24 часа да напусте Ростов, Астрахан, Таганрог, Азовско, Каспијско и Црно море. „Зими и лети, током јесени и пролећа, ноћу и

дању, јутром и вечери, палићемо, клаћемо и убијаћемо, да се крв следи у вашим (руским) жилама од наше освете”.

Наравно да се овакве болесне, сумануте идеје више не могу чути. Али, чињеница је такође да у главама неких људи на Северном Кавказу тиња идеја о „Кавкаском емирату” и шеријатској држави. Анкете показују да се већина, чак велика већина обичних грађана севернокавказских република изјашњава за заједнички живот у окриву Руске Федерације. Као засебне државе, без Русије, немамо никакве шансе да опстанемо и просперирамо – кажу познаваоци прилика у тим републикама.

Званичници не поистовећују религиозну компоненту са тероризмом. Свакако да има религиозног екстремизма, који је врло опасан, али не и доминирајући. Тероризам не познаје ни националност ни религију. Терориста је терориста и то је чињеница око које нема спорења, изјављују званичници у Москви.

Московски листови пренели су мишљење неких западних експерата о најновијим терористичким акцијама у Русији. У њима се упозорава да ће се овакве акције повећавати у периоду до председничких избора 2012. године. Тако Глен Ховард, председник америчког „труста мозгова” Џејмстаунског фонда, оцењује да су ове терористичке акције усмерене на то да слома ауторитет Владимира Путина који се жестоко супротставља тероризму. „Експлозија бомбе на Домодједову јача руску елиту у мишљењу да Путин губи контролу на безбедност престонице, што иде на руску његовим непријатељима.

„Што је баби мило, то јој се и снило” – кажу у Москви.

Судећи по изјавама председника Медведева и премијера Путина, више се неће десити да се терористичке акције брзо забораве и да се све настави по старом. Медведев је изјавио да је тероризам главна опасност за безбедност Русије, да је експлозија на Домодједову жесток изазов руском друштву. Оштро је критиковао полицију и службу безбедности на аеродрому и сменио неке челнике. Изјавио је да се безбедност мора појачати и због значајних међународних догађаја који предстоје – атлантско-тихоокеанског економског форума у Владивостоку 2012. године, летње универзијаде у главном граду Татарстана Казану 2013. и зимских олимпијских игара у Сочију 2014. године. Медведев је оценио да сада тероризам више угрожава Русију него Сједињене Америчке Државе.

Да ли Русија може очекивати помоћ и подршку партнера из „антитерористичке коалиције” за сузбијање тероризма у сопственој земљи? Москва је после догађаја на Домодједову примила саучешће и вербалну подршку из многих земаља. Да ли је то довољно? Па разуме се да није. Између вербалне и стварне подршке и сарадње постоји велики међупростор.

У вези са последњом, а и претходним терористичким акцијама у Русији, могу се поставити многа питања на које правог одговора засад нема.

Коме је и зашто стало да Русија не буде стабилна, јака и просперитетна земља, већ окрвављена и изнурена унутрашњим тешкоћама? Кому је и зашто стало да се терористичким акцијама спречи или отежа улазак страних инвестиција? Зашто се Русији не изручи Ахмед Закајев који већ читаву деценију ужива гостопримство Велике Британије, иако Москва има доказа да је био повезан са терористима на Северном Кавказу? Који то страни извори финансирају терористе, које земље и зашто шаљу своје најамнике? Које то снаге унутар земље, и у чијем интересу, настоје да роваре, да крње туђ, а ојачају свој ауторитет и утицај, и то на крви недужних грађана? И на крају – докле ће човек човеку бити вук?

Ова последња констатација је, изгледа, постала уобичајена норма понашања у данашњем свету поремећених вредности и људског достојанства; света у коме се зарад долара, нафте, власти и утицаја жртвују читави народи и државе, а недужни људи убијају наводно у интересу узвишених циљева демократије, људских права, слободе и правде.